

Богдан МЕЛЬНИЧУК

**«ПОЕТА ПОШРАМОВАНА ДУША...»
НА ПЕРЕТИНІ РЕАЛІСТИЧНИХ І МОДЕРНІСТСЬКО-
ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ**

Мої нотатки звернені переважно до однієї поетичної книжки одного автора, хоча в його творчому доробку – вже четверта, та й наукових видань набереться не менше, не кажучи про численні статейні публікації. Цей автор – доктор філологічних наук, професор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, того самого, що свого часу, в 1891 році, закінчував виключений з університету Львівського Іван Франко, чимусь віршуванню наш сучасник присвятив не тільки десятки статей, а й велику монографію.

Цей автор, котрий у 1970-х був студентом буковинського університету, від середини 1980-х років – незмінний декан його філологічного факультету, що благословив на працю задля України тисячі студентів. І не перестав писати вірші! Та ще й не будь-яких, а... (див. підзаголовок статті).

Щодо «постмодернізму», то про його сутність і початки автор-укладач двотомної «Літературознавчої енциклопедії» Юрій Ковалів пише в відповідній статті, що це «... цілісний, багатозначний, динамічний, залежний від соціального та національного середовища комплекс мистецьких, філософських, епістемологічних науково-теоретичних уявлень, дистанційованих від класичної та некласичної (модерністські) традицій, що склався у західній культурній та фізичній самосвідомості за останні десятиліття XX століття» (2, с. 253).

Стосовно «модернізму» той же автор твердить, що це «... панівний напрям, складний комплекс літературно-мистецьких тенденцій, що виникли наприкінці XIX століття як заперечення ілюзіоністсько-натуралістичної практики в художній дійсності, як спростування заангажованості митця; і проіснували до другої половини XX століття» (2, с. 64-65).

За тим же Ю. Ковалівим, «рух української літератури до м[одернізму] і права митця на достеменне мистецтво одним із перших проголосив М. Вороний...» (2, с. 66) і, що особливо важливо, «модернізм» став осно-

вою літературної творчості Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Леся Мартовича, Ольги Кобилянської, представників «Молодої музи» й «Української хати»... (2, с. 66).

У контексті нашої розмови мають, без сумніву, цінність міркування Ю. Коваліва про своєрідність обговорюваного вітчизняного напрямку: «Український м[одернізм] сформувався під впливом європейських тенденцій, а також зустрічних течій, на перетині «філософії життя» та суголосної їй «філософії серця». Сферою діяльності українського м[одернізму] виявилася «нація як текст» в онтологічній, морально-етичній, філософській та естетичній площинах, наприклад, лірика О. Олеся («Ах, скільки струн в душі бринить...» й «О слово рідне, орле скутий!»), П. Карманського (збірки «Ой, люлі, смутку» та «Al fresco»). Такі ознаки притаманні доробку «молодомузівців», «хатян», «музагетівців», «митусівців» (2, с. 66).

Слушні міркування автора-укладача двотомника: «Ранній м[одернізм] окреслений у кларнетизмі П. Тичини, що сприймається як своєрідна естетична концепція не лише цього поета, а й українського письменства початку XX століття. Його розквіт припав на покоління «розстріляного відродження» (М. Хвильовий, В. Підмогильний, А. Любченко, Є. Плужник, О. Влизько, Г. Косинка, М. Йогансен, «неокласики» та ін.) Своєрідно тлумачили м[одернізм] представники «Празької школи»; О. Турянський, Б.-І. Антонич та ін. Новий розквіт напрямку реалізований у творчості Нью-Йоркської групи, почасти шістдесятників, особливо у творчих пошуках Київської школи, дисидентів, а пізніше – І. Римарука, В. Герасим'юка, Т. Федюка та ін.» (2, с. 66). Цитата закінчилася згадкою про наших сучасників, літературних (і за віком!) ровесників Бориса Бунчука, а багатозначне «та ін.», можливо, включає і його самого.

Та перед тим, як повести мову, зроблю уточнення щодо початків українського модернізму як такого, що сформувався на перетині «філософії життя» та суголосної їй «філософії серця». Власне, йдеться про твердження, що «сферою діяльності українського модернізму виявилася «нація як текст» в онтологічній, морально-етичній, філософській та естетичній площинах», твердження, для ілюстрації якого Ю. Ковалів наводить два ліричних твори Олександра Олеся та дві поетичні збірки Петра Карманського. В цьому сенсі більш показовою могла би слугувати низка раніших від названих поезій буковинця Юрія Федьковича, надто останнього періоду його творчості, які публікувалися частково за життя автора, що обірвалося 11 січня 1888 року, а більшою мірою представлені в першому томі підготовленого і попередженого передмовою багатотомника «Писання Осипа Юрія Федьковича: перше повне і критичне видання» (Львів, 1902 р.) З огляду на ідейну спрямованість ці поезії за радянських часів не передруковувалися і лише зараз, у незалежній Україні, повернулися до читачів (в т. ч. і дослідників) у першій частині першого

тому видання «Юрій Федькович. Твори» (Чернівці, 2004), що завершують нині видавати у п'яти томах, шести книжках буковинські дослідники, де вміщено «співанку», «Нова Січа» (На голос «Ще не вмерла Україна») зі словами:

Була Січ на Україні,
Чуди зруйнували
І козацьку давню волю
Вбити загадали.
Не уб'єте руську волю,
Вороги прокляті,
Бо та Січа України
В кожній руській хаті!
Бо та Січа України
В кожній руській груді:
Не зруйнують ні татари,
Ні ляхи, ні чуди!

Бо та Січа України
Повік буде стати;
Стережіть ю, руські діти,
Як рідную мати! (5, 240).

«Чуди», що «зруйнували Січ», фігурують й у вірші Ю. Федьковича «Вже два[д]цять рік...» (1886), щоправда, під більш відомим іменем:

Москалисько, як вовчисько,
Лупає очима
І з кровавим своїм кнутом
Грозить за плечима (5, с. 211).

Тут же змальовується один із найбільш випробуваних імперських інструментів прибрання до рук облюбованих для змосковщення територій – вербування шляхом підкупу перекинчиків і зрадників:

А другий знов, як та свиня,
У москалі конечне преться,
Бо там карбованці брина
І «батьошкова» водка п'ється
За наші запродані душі! (5, с. 212).

Ю. Федьковичеві, однак, віриться, що на цей підступний гачок зловляться не всі його одноплемінці, що, як писав він в одному з раніших «поменників», виданому 1866 року окремою брошурою у Львові, – «В день кону батька нашого Тараса Шевченка! Кобзаря Русі, Мартира (тобто мученика. – Б. М.) України, предтечі нашої волі і слави!» –

Да чей і Москва прелукава
Карбованцями не задавить! (5, с. 117).

У цьому замовчуваному в радянські часи творі буковинець здобувся на дуже гостру, але, погодимося, що й небезгідставну оцінку російської столиці та й усієї Росії:

О, Москва, мати ти всіх лих!
О, Москва, ти несила крови!
Крови пророків і святих
І праведних святої крови
Вже переповнена чара! (Там само).

Погодимось також, що ці вогнисті звинувачувальні слова наче написані сьогодні, коли «мати всіх лих» підступно воює з Україною та погрожує їй широкомасштабною агресією.

Для вільнолюбного гуцула зі Сторонця-Путилова була органічно неприйнятною, відрозливою не тільки московська тиранія, але й будь-яка інша, скерована проти його рідного народу.

Згадаймо хоч би такий епізод із поеми «Лук'ян Кобилиця»:

Цісар сидить на стільчику
Та в картах ся грає,
А ті гори буковинські
Нехай пропадають!..
Нехай пропадають, нехай погибають!
Так німці си нишком у Відні гадають
Та риють великий, великий нам гріб (6, с. 73).

Щодо свобод, нехай і відносних, Австрія значно випереджала Росію. І, все ж, як бачимо, Юрій Федькович не ідеалізував її.

Патріотично налаштованому буковинцеві були не до вподоби асимілятивні дії на користь інших сусідів українського люду краю. У вірші «До наших румунізаторів» (1886) він з неприхованою зневагою висловлювався про тих українців, які заради вигоди піддавалися цьому ганебному процесові:

Оден собі аж страх забав
У золоте улізи руно
І нині русином ще ляг,
А завтра встав уже румуном (5, с. 212).

Наш великий краєнин відстоював українську ідентичність і незалежність України, ратував за соборність роз'єднаних тоді українських земель:

Най Черемош запінений
І Чорний, і Білий
Із братію із руською
Наш більше не ділить (5, с. 106).

«Руська братія» – то українці, а не ті, хто, як писав Ю. Федькович в іншому вірші, – «з кровавим своїм кнутом грозить за плечима».

А за два тижні до відходу у вічність він закінчив трагедію «Хмельницький», де провів думку про згубні для України наслідки Переяслав-

ської ради та вустами головного героя висловив кредо всього свого свідомого життя:

Бо я для України лиш жию!
Єї і душу, й тіло завдаю!
За ню років козацька моя кров!
Се моя заповідь! (7, с. 243).

Зі щойно сказаного виходить, що низка творів Ю. Федьковича, надто останніх його років, є показовішим потвердженням думки про «націю як текст» у різних площинах «сфери діяльності українського модернізму», аніж наведені Ю. Ковалівим приклади з О. Олеся та П. Карманського.

Та справа не тільки в «нації як тексті», що яскраво дав про себе знати в поетичній творчості буковинця – відданого українського патріота. Він, як і належить талантам першого плану, не раз випереджав свій час і в засобах подання своїх думок. У 60-ті роки минулого століття пригломшував читачів, окрім інших новацій, введенням у тканину своїх поезій таких прозаїзмів, як «норма», «форма» та ін. Іван Драч («Він – норма сам, він сам в своєму стилі» – в поемі «Смерть Шевченка»; відро як «форма», а вишні, що в ньому, – «зміст» та ін.) А Ю. Федькович робив подібне за сто з чимось роки до цього:

Форма у форму міняється
Від віка до віка.
Да без краю і без міри
Жив дух чоловіка (5, с. 151).

Зовсім не дев'ятистолітньою, а наче вихопленою з подальших сторіч виглядає метафорика надтяти віршів Юрія Федьковича, як, скажімо, пісні «У гори!»:

В нас у роги як заграють,
То аж в Бога голос чути!..
А як з ловів повертають,
То всі гори вовел ржуть!.. (5, с. 202).

Я далекий від того, аби твердити, що співучого Буковинського Соловія треба переводити до клітки чи гаю українських поетів-модерністів. Але що в його загалом реалістичному співі сусідили нотки попередників-романтиків, а подекуди й наступників-модерністів, то в цьому немає сумніву. Та й узагалі розвинутий поетичний процес – це не щось застигло-одноманітне, а розмаїто-рухливе, з численними переходами від того, що проминає, до того, що народжується і матиме продовження в майбутньому. Так було раніше, так, а, може, іще багатогранніше, розмаїтіше і переплетеніше (а чи й – переплутаніше!) відбувається і нині.

Щойно видана поетична книжка Бориса Бунчука «Чернівецькі елегії» (Київ: ВЦ «Академія», 2019) уже початковим віршем указує на відштовхування автора від традиції – в ньому згадується Вічне Місто, де «колись один німець дістав наказ / Бути ...» А цей німець – Йоган-Вольфганг Гете,

що створив «Римські елегії». Нашого сучасника-поета і «тепер не туди посилають»: у нього інше прямивання й інші переживання, і, навіть, терзання, про що мова у наступному вірші збірки – «Після Різдва»:

Цього року тобі шістдесят,
Але ти не відчуваш себе старшим за цей світ.

Ні чорта ти не зміг, ні чорта ти не встиг,
Чомусь все було поспіхом.

Слова, які ти сказав, не зіргли нікого.
Рядки, які записав, залишилися горизонталлю.

Молодші і кращі, які заступили тебе, –
Розтерзані під Іловайськом.

Ти, за суттю, злочинець –
Він дав тобі все, а ти не лише не віддав,
А й не думав віддати (1, с. 8).

Почуття відповідальності ліричного героя, власне, самого поета, за слово тут піднесено до максимуму. Це ж почуття – у вірші «Поет» з присвятою – Василеві Герасим'юку, давньому побратимові у житті й творчості, близькому і за манерою письма. Водночас тут і майстерне узагальнення провідних рис справдешнього вітчизняного творця:

То – український поет. То – естет, що над словом дрижить,
Як над грудю долоня. Як над вогнем газета.
То – невпокоений Вічний Жид.
То – непокорений Вічний Мазепа (1, с. 56).

Названого останнім вічного образу в «Чернівецьких елегіях» немає. Але є ще один штрих до нього – в «Жабокруках біля Тлумача». Цей штрих – «Мазепинська віра» – «святіша і головніша, ніж / Те, відбудеться потім з тобою, зі мною, / З нами всіма» (1, с. 47).

Згадувана попереду «нація як текст», що є, за Ю. Ковалівим, «сферою діяльності українського модернізму» дає про себе знати в Б. Бунчука ненав'язливо, але послідовно через деталі двоякого характеру: іронічно-саркастичні, а частіше, як щойно наведена, – уславлювально-героїчні.

У тих же «Жабокруках...» процитованому фрагменті передують рядки:
В нашій Баранії, люба, естетство митця
Змішане з кров'ю народництва – міра на міру (1, с. 47).

У присвяті художнику Прокопові Коліснику «Чернівці. 1995 р.» схарактеризована земля в душі Івана Франка («Я не люблю тебе з надмірної любові») виглядає ще непривабливішою:

Це держава Баранія. Навпіл
Її ламано ділити хохляцький Ніл.
Аборигени із міст і сіл
Вже не ходять у свитах.
Але творять молитву святу
Не Перуну і не Христу –
Вони моляться московиту.

Намалюй обережність: аби не гірш.
І одвічну готовність продатись за гріш.
І пророка забути. Й зневажити вірш:
Поховали й не встали.
Намалюй оте місце, де стільки століть
Клята хата все скраю і скраю стоїть,
Аби тільки із салом (1, с. 53).

Втім, і після таких безпощадних характеристик кровного народу йде прохання-моління до художника зобразити «інші лиця», «очі, які не просять»:

По мікрону вималюй кожну з тих
Рисок, в яких впертий гнів застиг
Наче крик німого серед глухих:
«Здохнемо, а не здамося!» (1, с. 54).

Непохвальне ставлення до тих українців, що «моляться московиту», дає про себе знати й у віршах «З листа до литовського друга» («А за вікном проліта / Дітлашня із криком «Ану его к фене! / Москалики-дзюбрики... Ще зелені...» – с. 22), а ще «Одеський залізничий вокзал 1999 року» («... байдужо плине / Мутний потік московської латини / Й замулює природне джерельце» – с. 11), переходячи далі, у поезії «Потяг «Москва – Відень»», в різко негативну характеристику асимілятора: «Тут [у Карпатах – Б. М.] слід від москаля, як слід від динозавра, / До німоти вража» – с. 49).

Кілька творів із книжки «Чернівецькі елегії», надиханих закордонними поїздками їхнього автора, засвідчують переацентування уваги ранішої нашої поезії подібного характеру з моментів соціальних, класових на інші, передусім національні.

Якщо колись, за радянщини, писалося, друкувалося і безмовно сприймалося щось таке, на зразок:

За синім морем ходить горе,
Не для багатих – навпаки,

то нині подібним нашого читача не зворушиш. Хоч би тому, що він дивився заокеанський серіал «Багаті також плачуть...». Автор написав про поїздку до Канади, хоч і небагато, але зворушливо! У першому вірші «Канадська книжка. Відвідини» він поділився враженнями від перебування на «маленькому цвинтарі», що на «околиці святого Юліана», де

спочивають перші емігранти з рідного краю. Продихавши лід на хрестах, побачив «ще теплі українські імена»:

Степан, Ілько, Дмитро, Марія, Ганна,
Параска... Імена пливають в імлі.
Околиця святого Юліана,
А скільки їх іще на цій землі?

Тут лиш робили. Тут не ворожили.
Тут люто корчували. Чи ліси,
Чи галицькі і буковинські жили,
Тремтяти, як високі голоси? (1, с. 62).

Незмірно великий вклад українців у розбудову пребагатої нині Канади. Одна з її будівниць – героїня поезії «Пташка Маланя Пігач» – саскатунська бабуся, з якою поет зазінався в тамтешньому старечому домі. В її родині, чие коріння з-під Городенки, майже триста осіб. Із фотографій, які вона показує гостеві з України, дивляться і численні родичі, й «важкі калачі», «і в кожного по краях / Сидять випечені золоті пташки – / Іх багато-багато – / і співають про те, які вмілі руки / У молодій Малані» (с. 67). А ще вона показує «листочок з пропам'ятної книжки», в якій описала все про своїх батьків. Та й сама бабуся – як пташка. Тож, втираючи в ліфті прощальні сльози, гість з України каже, що, коли повернеться додому, то проситиме в хлопців:

Не стріляйте з рогаток в пташок,
Бо то, може, не пташка,
А душа Малані Пігач
Прилетіла до мене в гості
І літає від дому до дому,
Бо не знає, де я живу (1, с. 68).

Жорстоку боротьбу двох супротивних сил природи надзвичайно динамічно відтворено в третьому канадському вірші – «Красзнавчий музей у Ріджайні», написаному на матеріалі експонованої там картини. На ній два вовки, чорний і білий, женуться за трьома оленями. «Переходить в останні стрибки / Дика гонитва»:

Морди зашкірені. Підтягнуті животи.
В зіницях-прицілах
Лиш коливання мети – оленячі хребти,
Лакоме тіло (1, с. 66).

«Одного із них вони відіб'ють». «Рватимуть ще живого». Далі йде картина кровожерного рвання, підкреслення заціпенілого мовчання, «суворой природи» і стриманого захоплення зображенням:

Тут довго стовбичиш з лицем
Відстороненим, як у ліфті. Наче питаєш:

Якого з трьох? Якого? Так наче це
Щось вирішити. Але стоїш. Не рушаєш (1, с. 66).

Погодяться, що це все вражає більше, ніж оте «за синім морем ходить горе / Не для багатих – навпаки».

«Нація як текст» цілковито преважує в поетичному звертанні «До Відня». Звісно, є тут тамтешні дахи із червоної черепиці, на яких «Тихо Бог приліг». Є «зелень бронзи й мрійний мармур» пам'ятників, що, «Як магніт, не відпускають сущик». Є тут:

... Стефанів шпиль –
Гостра, із зазубринами, бритва,
Як в небесний штиль –
Кам'яна молитва (1, с. 50).

Але є й інше – не менш, а більш дороге:

Тут сидів Олесь
В Гавелки і плакав над грядущим (Там само).

Від спомину про це народжується ностальгічне почуття:

Ти прости мене –
Третій день, а хочеться додому.

.....
Ти мене прости.

Я люблю твою багату білість.
Тільки відпусти

В сіру бідність,
У солодку бідність

Відпусти (1, с. 50-51).

«Солодка бідність» – тобто реалії рідної української землі, силуети близьких людей отеплюють більшість сторінок «Чернівецьких елегій», на диво предметної в численних виявах книжки, а водночас і напрочуд особистісної. В ній віддзеркалилася й отча Сторожинеччина, із мальовничими селами Бобівці і Бросківці, де народився і виріс поет; постаті батька й матері, яким присвячуються окремі цикли творів, сповнених незмірної синівської печалі, викликані їхнім відходом у кращі світу. Розлука не завадила сказати про це нестандартно:

А світ стоїть. І матері нема.
Й хати поміж бросківськими горбами
Вже не такі. Й не торкане губами.
Невидне небо. Сивизна сама.

.....

Все раптом не таке без неї. Без.
І стати знов таким немає права.

А матері нема. Є люта правда,
Що за віки лише Один воскрес (1, с. 86).

Це з вірша «Без неї». Незбито мовлено про синівське горе і в циклі «Процання. Пам'яті батька»:

Тато як слід попроситись не встиг –

Люта хвороба судомила тіло.

Очі одні проказали: прости,

Сину, прости мене. І – відлетіли (1, с. 81).

Синових слів:

Тату, я все, що погане, забув,

Тату, прощаю! Тату, прощаю!

батько вже не почув, і тому поетові маркітно ще й від цього:

Осені дим в небеса поспіша.

Там, в невідомості, в хмарах застиглих,

Не заспокоєна плаче душа

Татова. Так і не зна, що простили (Там само).

Суму в книжці не позичати, що підкреслено й назвою та заголовками й підзаголовками низки поезій. Одна з них – «Посмертне слово Стефаника до Черемшини» з присвятою: професорові В. М. Лесину. Це дослідник творчості знаменитих поетів, класиків української літератури, наш спільний з Бунчуком викладач на філфаці в Чернівецькому університеті, науковий керівник моєї дипломної роботи, а в Бунчука – дисертації на ступінь кандидата філологічних наук: писав про вільний вірш в українській літературі. Дипломну присвятив поезії Івана Драча, в котрого, до речі, є вірш «Мовчанка Стефаника» (вона тривала п'ятнадцять років – 1902–1916). Обидва твори написані в час Стефаникового століття, обидва – від імені поетів-геніїв. Але на цім, здається, і закінчуються збіги між ними. Сенс Драчевої поезії – в обуренні письменника байдужістю оточення до його слова, написаного до мовчанки. Б. Бунчук наголошує на потрібності цього слова для «людей журна» і на резонансі самої мовчанки:

Люди брели і брели, хліба просили і слова.

.....

Як ми боліли людьми. Як ми писали з тобою –

Кров'ю великою! Ми кров'ю не вміли малою.

Як ми кричали! Аж сіль твердла в озерах печальних.

А як мовчали, усім страшно було, як мовчали (1, с. 95).

Сум – у присвяті «Пам'яті Михайла Івсюка», звернутій до в'язня сталінських таборів, до батька закатованого в брежнєвські часи композитора Володимира.

Сум (але не тільки він) – у верлібрі «Дорогий Метре! Пам'яті Миколи Вінграновського», датованому 29 березня 2016 року. Це дивовижна розповідь про не тільки видатного письменника та вельми обдарованого «кіношника», а й – попутно – про дуже талановитого співака Назарія Яремчука, про велику силу справжнього мистецтва взагалі, розповідь,

яка засвідчує нові, неабиякі можливості Б. Бунчука як ліро-епічного поета, котрому до снаги і розлоге художнє полотно. Маю на увазі вміння перетворювати конкретику буденних фактів у жваве та цікаве повіствування, будувати природні й динамічні діалоги, індивідуалізувати мову персонажів і ще дещо інше...

Вінграновський змальовується тут «На тлі сірої стіни колишньої синагоги «Темпл», / Переробленої у совітський кінотеатр «Жовтень», / А потім перейменованої в український кінотеатр «Чернівці»:

... У костюмі від Стелли Станкевич,
Весь осяяний призахідним промінням,
Ви виглядаєте – як там у Вас? –
Веліколенно.

– Авжеж, Борисе, авжеж
Ти повезеш мене.
Я обов'язково повинен
Побачить Наливайків Гусятин –
У романі він змальований з уяви.
Але якщо ти не можеш тепер,
То поїдемо іншим разом (1, с. 27).

Оце «іншим разом» змусило оповідача здригнутися і згадати співакову реакцію на подібний вислів:

І тоді Назарій розсердився:
Іншим разом! Ти все кажеш: іншим разом!
А іншого разу може не бути (Там само).

Так сталося з Назарієм: не зустрілися більше. Так – і з Миколою Вінграновським: також пішов у засвіти і не побував вже в Гусятині. Та оповідачеві часом видається, що киянин знову приїхав у благословенні Чернівці й вони таки добралися до омріяного Гусятини:

Ми їдемо і говоримо,
І не можемо наговоритися.
І Ви, нарешті, виходите з автомобіля,
І, оглянувши все,
Радісно вигукуєте:
– Ну це ж треба –
Все точнісінько таке,
Як я писав (1, с. 29).

Уява великого митця безпрецедентна, нею не можна нехтувати, як не можна відкладати на потім те, що, попри все, треба зробити сьогодні. То ж не відкладай здійснення добра: завтра може бути пізно – приблизно до таких висновків закликає свого читача поет.

Повторюся ще раз: сум – й у вірші без назви «Трагічність буття очевидна: старіння клітин...» і ще не в одному. Колись, за радянщини, це

неодмінно ставилося б на карб авторів. Але й тоді поети відстоювали своє право писати про цей невідлунний аспект людського буття. Згадаймо Максима Рильського:

Як сумно тій людині жить,
Яка в житті не знала суму.

Тепер цього права і не треба відстоювати...

Переживати «свої сумні і радісні дороги», кажучи словами іншого сучасного поета, Дмитра Павличка, допомагає Борисові Бунчукові багатолітня незрадлива супутниця, до котрої звернуто і першу, й останню поезію «Чернівецьких елегій», і, по-моєму, чи не найбільше творів цієї книжки взагалі. Одні з них «видають адресатку» вже своїми заголовками й присвятними підзаголовками: «Ользі» (с. 31), «Бросківці. Усвідомлення. Ользі» (с. 52), «Прощання з морем. Ользі» (с. 98) із початковим піврядком: «Все, Ольгіє, пора». Інші називають володарку присвяти перифразою, як у вірші «І коли ти заснула...» – «Я варязьке ім'я твоє заримувати не вмів...» (1, с. 65), чи в іншому – «Травень 1976 року. Вид на Садгору» («Світилось ім'я твоє. Княже й святе»). Треті натякають на місце народження коханої («Гусятин» – те саме місто, де збирався побувати Микола Вінграновський). Ще одні поезії промовляють безіменними звертаннями до Неї: «люба», «кохана», «моя старенька дівчинко» – у низці віршів: «Все починається, любя, не із зупинки серця...» («Ноктюрн»), «Господи, любя!» («Одне літо»), «Моя старенька дівчинко...» («Дощ іде. І липа цвіте»), «Обніми мене, любя, міцніш...» («Жабокруки біля Тлумача»), «Все проминає. / Не проминає, кохана!» («Осінь минає, а з нею минає жура...»), «Холодно, любя. / А попереду – зима, / Ще холодніша» («Перспектива, як правило, не ляка...») тощо.

Для інтимних поезій попередників Б. Бунчука з понадсторічної часової дистанції, як, скажімо, вже згаданого П. Карманського, автора поетичної збірки «Ой люлі, смутку» (1906), котрий писав: «Горів в мені огонь любові, / Та він не міг зігрить нікого» (4, с. 75), мила серцеві поклонниця не відповідала його упаданням, і це викликало в нього фактично безвихідні переживання, підкреслений у назві збірки «смуток». Сучасники нашого лірика ведуть себе переважно щасливіше та розкутіше і відповідно – вільніше – аж до одвертих, навіть непристойних еротизмів.

Автор в інтимних поезіях не поділяє ні першого, ні другого ставлення до коханої жінки. Для нього вона віддана подруга, надійна соратниця на життєвій дорозі, в поетичній творчості. Уже в першій поезії лірик зізнається: «Я пишу ці елегії, любя, супроти нутра, / Що заходиться криком» (1, с. 7). Він ділиться з коханою тривожними роздумами про долю України:

Наша бідність давно не цікава. А ми – й поготів.
Незалежна колонія, дозволена при похміллі
Напів'яним сусідом. І скільки б хотів –
Не твоє тут весілля (Там само).

В іншій поезії тривога передається через образ найхолоднішої пори року:

Буде зима, моя люба. Вже
Битий кришталь хрускотить під ногами.

Обійми мене, люба, міцніш –
Буде зима. Поцілуй мене перед зимою (1, с. 47).

Подібні образи в збірці «Чернівецькі елегії» непоодинокі. Не бракує в ній і чисто інтимних, навіть еротичних моментів. Але висловлені вони токіше, делікатніше, не так, як в декотрих постмодерністів. Ось, наприклад, частина поезії без назви:

Не принизливе, а пронизливе відчуття,
Що без тебе не так. Що без тебе завтра
Буде все що завгодно, але не життя.
Твій запах

Від початку ший до завитка
Проникає крізь віддаль. І стугін у скроні,
На твоїх місцях замирає рука,
І тільки просвічується крізь долоню.

Лиш краєчком буття стерегти у півні
Полохке, відчайдушне твоє волосся.
Я недовго житиму, люба. Мені
Досить того, що вже відбулося (1, с. 48).

Інтимні взаємини закоханих не безхмарні:
Годинник втомився рахувати,
Скільки разів ти заперечила мені
І скільки разів я відвернувся від тебе,

Дві паралельні
На площині ліжка.

Ми навіть не спільники.
Ми – засуджені до страти,
Очікуємо в одній камері.

У темряві
Я чую твоє дихання.
І там, у глибині нутра,
Наростає давнє тепло.

Я вдаю, що вже сплю,
Я міцно стулюю повіки,
Інакше воно переллється на подушку.

Моя старенька дівчинко (1, с. 38-39).

Та проминає трохи часу, і –
... обриси грудей твоїх
Світлють на моїх долонях (1, с. 92).

А ще, як запитає подругу поет:
Хочеш, буде, як в юності – я розстелю свій плащ,
І зморшки мої посміхнуться. Тільки ти не заплач (1, с. 52).

А в юності було так, як завершуються «Чернівецькі елегії»:

Я теплий вітер обнімав руками,
І молодо сміялася вона.
І дрібно сміх лунав, як мандоліна,
І промінь золотий її коліна,
Просвічувала жилка голуба.
І раптом перехоплювало подих,
І я уже готовий був на подвиг,
І слово вже тремтіло на губах.

Але вона сміялася:
До губ моїх долоньку прикладала,
І тік потік. І літо вже минало,
І все воно закінчилось нічим (1, с. 99).

А через роки пригадалося:
Ось тут вона сиділа, молода,
Стрімка, холодна, чиста, як вода (Там само).

Завершення розмови про зміст книжки «Чернівецькі елегії» не звільняє від потреби сказати про деякі особливості її форми. А вона, як видно вже із цитованих строф і рядків, свідчить про неабияке дбання автора і про цей її аспект, про його послугування кращими надбаннями як реалістичної, так і модерністсько-постмодерністської поезики, їхній розвиток. Впадає в око, насамперед, ні до кого не подібна інтонація, явлена, зокрема, у рваних фразах, називних реченнях тощо, збагачення поетичної мови за рахунок численних прозаїзмів, розмаїття версифікаційних ресурсів, майстерність римування (нерідкі подвійні і, навіть, потрійні внутрішні співзвуччя), строфіки (є навіть рідкісна семирядкова строфа), віртуозність гри слів і висловів тощо.

Таким чином, на перетині кращих реалістичних і модерністсько-постмодерністських тенденцій з'явилася книга Бориса Бунчука «Чернівецькі елегії», в якій поєдналася «філософія життя» наших непростих

днів із суголосною їй «філософією серця» у розмаїтих, здебільшого відточених поетичних формах. І додаю: одна, як мені здається, з кращих українських поетичних книг року, що відходить у вічність.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Бунчук Б. Чернівецькі елегії: Поезія. – Київ: ВЦ «Академія», 2019. – 104 с. 2. Літературознавча енциклопедія. У 2-х т. Т 2 (М[аадай-Кара]) – Я (я – форма) / Автор-укладач Ковалів Ю. І. – Київ: ВЦ «Академія». – 2007 – 624 с. 3. Поезії Осипа Юрія Федьковича. Перше повне видане. З перводруків та автографів зібрав, упорядкував і пояснення додав Др. Іван Франко. У Львові 1902. У друкарні наук. Т-ва ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського. – 806 с. 4. Розсипані перли. Поети «Молодої Музи». – Київ: Дніпро, 1991. – 712 с. 5. Федькович Ю. Твори. Т. 1-й. Поезія. Ч. 1-а. Лірика / упор., підгот. Текстів і прим. Б. І. Мельничука та М. І. Юрійчука. Вст. ст. «На вітар України і людськості» Б. І. Мельничука. – Чернівці: Вид-во «Буковина», 2004. – 272 с. 6. Федькович Ю. Твори. Т. 1-й. Поезія. Част. 2-га. Ліро-епічні та епічні твори / Упорядк., підгот. текстів і прим. Б. І. Мельничука, М. І. Юрійчука, Л. М. Ковалець та Л. М. Черняк. – Чернівці: Вид-во «Буковина», 2009. – 264 с. 7. Федькович Ю. Твори. Т. 4-й. Драматургія / Упорядк., підгот. текстів Б. І. Мельничука, Л. М. Ковалець, Л. М. Черняк, Р. Т. Ковальця. – Чернівці: Вид-во «Буковина», 2014. – 320 с.

Поезія крізь призму болю

Світлана КИРИЛЮК

«ВИБУДОВУЮ ТРАЕКТОРІЮ СВОГО ПОЛЬОТУ У ВСЕСВІТІ...»

(ПОЕЗІЯ ХРИСТИНИ КУЙБИДИ-
КРИШКЕВИЧ)

Куйбіда-Кришкевич Христина. Голубівна. Сторінки щоденника. Київ: Юніверс, 2021. 160 с.

Неймовірно важко писати мені про поезію Христини Куйбиди-Кришкевич, наперед знаючи, що на земних дорогах ми ніколи не зможемо зустрітися. Доля відміряла їй до болю мало (27 жовтня 1981 р. – 16 грудня 2020 р.). Невблаганна Мойра, нанизуючи на нитку життя дні й ночі, дні й ночі місяць за місяцем, рік за роком, все уже знала...

Дев'ятнадцятилітній юнці сниться сон. Дивний і незрозумілий, який вона фіксує у свій дівочий щоденник 16 грудня 2000 року:

Чудовий день.

Дерева, одягнені в багряно-жовті шати,
похиливши голови, проводжають у путь,
з якої вороття немає.

В темну безодню везуть мене коні,
долаючи власний страх.
Іржання їх чують скуйовджені хмари,
притьма ховаються з жаху.

Переходить дорогу тінь.
Харагудяться коні.
Перевертається карета,
А тінь ненависно дивиться на мене.

Дерева відвертаються
і піднімають пожовклі віти,
шукаючи спокою!
(«Сон»).